

U C H W A Ł A *
z dnia 21 czerwca 1995 r.
Sygn. akt W. 16/94

w sprawie ustalenia powszechnie obowiązującej wykładni art. 218 § 1 k.p.a. w związku z art. 12 ust. 1-6 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim (Dz.U. Nr 10, poz. 49, zm.: Dz.U. z 1990 r. Nr 34, poz. 108, z 1993 r. Nr 65, poz. 309) w związku z art. 17 ust. 4 tej ustawy

Trybunał Konstytucyjny w pełnym składzie:

Przewodniczący: Prezes TK Andrzej Zoll

Sędziowie: Zdzisław Czeszejko-Sochacki
Tomasz Dybowski
Stefan Jaworski
Krzysztof Kolasiński (sprawozdawca)
Wojciech Łączkowski
Ferdynand Rymarz
Wojciech Sokolewicz
Janusz Trzcíński
Błażej Wierzbowski

po rozpoznaniu na posiedzeniach w dniach 6, 7 i 21 czerwca 1995 r. w trybie art. 13 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U. Nr 109, poz. 470, zm.: z 1993 r. Nr 47, poz. 213 i z 1994 r. Nr 122, poz. 593) wniosku Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego o ustalenie powszechnie obowiązującej wykładni art. 218 § 1 k.p.a. w związku z art. 12 ust. 1-6 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim (Dz.U. Nr 10, poz. 49 ze zm.) w związku z art. 17 ust. 4 tej ostatniej ustawy oraz w związku z art. 13 ust. 1-3 ustawy z dnia 29 marca 1963 r. o cudzoziemcach (Dz.U. z 1991 r. Nr 70, poz. 30, ze zm.), o ustalenie:

Czy organem właściwym do wydania zaświadczenia o przybyciu przez określoną osobę do Polski jako repatriant lub dziecko repatrianta jest organ, w którego ewidencjach, rejestrach lub w innych danych znajdujących się w posiadaniu organu występują informacje świadczące:

a) o przybyciu przez określoną osobę do Polski jako cudzoziemiec narodowości polskiej lub pochodzenia polskiego z zamiarem osiedlenia się na stałe oraz

b) o uzyskaniu zgody na takie osiedlenie się (zamieszkanie) ze strony odpowiedniego organu Państwa Polskiego,

a w szczególności, czy owym organem jest wojewoda w związku z przysługującymi temu organowi kompetencjami do wydawania decyzji administracyjnych na podstawie art. 12 ust. 1-6 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim (Dz.U. Nr 10, poz. 46 ze

* Tekst sentencji opublikowany został w Dz. U. Nr 78, poz. 397 z 1995 r.

zm.) w związku z art. 17 ust. 4 tej ostatniej ustawy oraz na podstawie art. 13 ust. 1-3 ustawy z dnia 29 marca 1963 r. o cudzoziemcach (Dz.U. z 1991 r. Nr 7, poz. 30 ze zm.).

u s t a l i ł:

Każdy organ administracji państwowej, a w tym wojewoda jest zobowiązany na podstawie art. 218 § 1 k.p.a. do wydania zaświadczenia stanowiącego potwierdzenie faktu przybycia danej osoby do Polski i okoliczności mających znaczenie dla uznania jej jako repatrianta lub dziecka repatrianta w rozumieniu właściwych przepisów, jeżeli fakty te wynikają z prowadzonej przez ten organ ewidencji, rejestru lub z innych danych znajdujących się w jego posiadaniu.

UZASADNIENIE:

I

Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego wystąpił w dniu 25 października 1994 r. do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem skorygowanym w dniu 13 czerwca 1995 r. o ustalenie powszechnie obowiązującej wykładni art. 218 § 1 k.p.a. w związku z art. 12 ust. 1-6 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim (Dz.U. Nr 10, poz. 49, zm. Dz.U. z 1990 r. Nr 34, poz. 108, z 1993 r. Nr 65, poz. 309) w związku z art. 17 ust. 4 tej ustawy oraz w związku z art. 13 ust. 1-3 ustawy z dnia 29 marca 1963 r. o cudzoziemcach (Dz.U. z 1991 r. Nr 70, poz. 30, ze zm.), a w szczególności o ustalenie czy organem właściwym do wydawania zaświadczenia o przybyciu przez określoną osobę do Polski jako repatrianta lub dziecko repatrianta jest wojewoda.

W uzasadnieniu wniosku Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego przytoczył uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 1994 r. (sygn. akt II UZP 12/93), w której Sąd Najwyższy wyraził stanowisko, iż „do zakresu działania Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w rozumieniu art. 11 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 1989 r. Nr 25, poz. 137 ze zm.) nie należy ocena, czy osoba zainteresowana jest repatriantem”. Uchwałę tę podjął Sąd Najwyższy rozpoznając następujące zagadnienie prawne przedstawione do rozstrzygnięcia przez Rzecznika Praw Obywatelskich „czy do zakresu działania Zakładu Ubezpieczeń w rozumieniu art. 11 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 25 listopada 1989 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych należy stwierdzenie statusu „repatrianta”, jeżeli warunkuje on zaliczenie okresu zatrudnienia za granicą w celu uzyskania świadczeń emerytalno-rentowych (art. 2 ust. 2 pkt 2 lit. e ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.) w sytuacji, gdy osoba zainteresowana otrzymała obywatelstwo polskie i spełnia wymagania określone w art. 12 ust. 2 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim (Dz.U. Nr 10, poz. 49).”

Powyższe zagadnienie prawne zostało przedstawione w związku z następującym stanem faktycznym. Małżonkowie narodowości polskiej, obywatele Związku Radzieckiego zgłosili w 1969 r. w polskim konsulacie wnioski o zezwolenie na stały pobyt w Polsce. W 1972 przybyli do Polski na podstawie paszportów radzieckich z wizami pobytowymi. W 1989 r. uzyskali zwolnienie z obywatelstwa Związku Radzieckiego, a w 1991 r. zostali uznani w drodze decyzji wojewody, wydanej na podstawie art. 9 ust. 1 i 2

oraz art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r., za obywateli polskich.

W postępowaniu o świadczenia emerytalne zostali pouczeni przez organ rentowy, że warunkiem zaliczenia ich okresu zatrudnienia w Związku Radzieckim do okresu ubezpieczenia jest przedstawienie dokumentu stwierdzającego nabycie obywatelstwa polskiego w trybie art. 12 ustawy o obywatelstwie. Tylko bowiem nabycie obywatelstwa polskiego we wskazanym trybie uzasadnia uznanie za repatriantów. Wojewoda nie uwzględnił jednak wniosku o zmianę decyzji co do sposobu nabycia przez nich obywatelstwa polskiego.

W uzasadnieniu zagadnienia prawnego Rzecznik Praw Obywatelskich zajął stanowisko, że organ rentowy powinien samodzielnie ustalać dla celów emerytalno-rentowych, czy zainteresowany jest repatriantem. Natomiast Sąd Najwyższy w uzasadnieniu powołanej uchwały wyraził pogląd, że organ rentowy nie jest upoważniony do samodzielnego ustalania faktów mających wpływ na prawo do świadczeń i ich wysokość, a jedynie do oceny, czy przedłożone dowody uzasadniają nabycie prawa do określonych świadczeń bądź podwyższenia ich wysokości i w tym też tylko zakresie może prowadzić postępowanie wyjaśniające zmierzające do uzyskania od zainteresowanego niezbędnych danych. Przewidziany zaś w § 22 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe i zasad wypłaty tych świadczeń (Dz.U. Nr 10, poz. 49 ze zm.) wyjątek nie dotyczy rozpoznawanego zagadnienia.

W uzasadnieniu tej uchwały Sądu Najwyższego zawarto też pogląd, iż skoro repatriacja jest jednym z tytułów nabycia obywatelstwa polskiego, to stwierdzenie statusu repatrianta powinno odbywać się w trybie przewidzianym w ustawie o obywatelstwie, a więc przez wojewodę.

Prokurator Generalny w piśmie z dnia 14 grudnia 1994 r. zajął stanowisko, iż przepisy art. 218 § 1 k.p.a. w związku z art. 12 ust. 1 do 6 oraz w związku z art. 17 ust. 4 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim nie upoważniają wojewodę do wydania obywatelowi polskiemu zaświadczenia stwierdzającego, że przybył on do Polski jako repatriant lub dziecko repatrianta.

Zdaniem Prokuratora Generalnego nie wystarcza dla nabycia obywatelstwa polskiego z mocy prawa na podstawie art. 12 ust. 1 ustawy o obywatelstwie polskim spełnienie przesłanek materialnoprawnych określonych w tym przepisie tj. przybycie do Polski cudzoziemca narodowości lub pochodzenia polskiego z zamiarem stałego pobytu, ale także uzyskanie przez niego zezwolenia właściwego polskiego organu na ten pobyt. Zezwolenie to powinno mieć formę decyzji administracyjnej o charakterze konstytutywnym.

Prokurator Generalny wyraził w uzasadnieniu swego stanowiska wątpliwość, czy w ogóle może być wydana taka decyzja osobie spełniającej kryteria repatrianta, jeśli przybyła ona do Polski na podstawie karty stałego pobytu jako cudzoziemiec albo nabyła obywatelstwo w innym trybie (np. art. 8 ustawy o obywatelstwie polskim). Zamiar repatriowania się cudzoziemca do Polski powinien być zgodnie z brzmieniem art. 12 ustawy o obywatelstwie polskim wyrażony przed przyjazdem do Polski, a najpóźniej niezwłocznie po przybyciu. Późniejsze zezwolenie na repatriację może być bezprzedmiotowe albo kolidować z innymi decyzjami regulującymi status prawny danej osoby.

Prokurator Generalny nie wyklucza jednak możliwości ustalenia statusu repatrianta w postępowaniu sądowym o ustalenie stosunku prawnego lub prawa na podstawie art. 189 k.p.c.

Minister Spraw Wewnętrznych w piśmie z dnia 23 grudnia 1994 r. zajął także stanowisko, iż wojewoda nie posiada uprawnień do wydawania w trybie art. 218 k.p.a. w

związku z art. 12 oraz 17 ust. 4 ustawy o obywatelstwie polskim zaświadczeń, stanowiących urzędowe poświadczenie faktu przybycia do Polski przez daną osobę jako repatrianta lub dziecka repatrianta.

Nabycie obywatelstwa polskiego w drodze repatriacji następuje w chwili przybycia do Polski i w tym momencie muszą być spełnione łącznie wszystkie warunki, przewidziane w art. 12 ust. 2 ustawy o obywatelstwie polskim. Nie spełnienie któregokolwiek z tych warunków powoduje, że do przybysza stosuje się przepisy o cudzoziemcach i w konsekwencji tego może on nabyć obywatelstwo polskie jedynie w trybie art. 8 lub 9 ustawy o obywatelstwie polskim. Repatriacja jako jedna z form nabycia obywatelstwa polskiego stwierdzana jest w formie deklaratoryjnej decyzji.

Zdaniem Ministra Spraw Wewnętrznych art. 12 ustawy o obywatelstwie nie daje możliwości prowadzenia odrębnego postępowania w celu stwierdzenia statusu repatrianta, z wyłączeniem kwestii obywatelstwa.

W świetle obowiązującego prawa żaden organ państwowy łącznie z Ministrem Spraw Wewnętrznych nie posiada żadnych szczególnych uprawnień w zakresie spraw związanych z repatriacją jako instytucją określającą tryb powrotu do kraju osób narodowości lub pochodzenia polskiego. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 16 lipca 1990 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Spraw Wewnętrznych stwierdza jedynie w § 1 pkt 5 lit. c, że posiada on uprawnienia w zakresie spraw obywatelstwa polskiego. Uchwała zaś Nr 133 Rady Ministrów z dnia 28 kwietnia 1960 r. w sprawie zniesienia urzędu Pełnomocnika Rządu do Spraw Repatriacji, która przekazywała jego zadania w sprawie pomocy dla repatriantów Ministrowi Spraw Wewnętrznych, została mocą uchwały Nr 74 Rady Ministrów z dnia 25 sierpnia 1993 r. (M.P. Nr 43, poz. 428) uznana za nieobowiązującą.

II

Trybunał Konstytucyjny ustalił, co następuje:

Wniosek Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego o ustalenie powszechnie obowiązującej wykładni art. 218 § 1 k.p.a. w związku z art. 12 ust. 1-6 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim i w związku z art. 17 ust. 4 tej ustawy oraz w związku z art. 13 ust. 1-3 ustawy z dnia 29 marca 1963 r. o cudzoziemcach oparto na założeniu, że repatriantem jest nie tylko cudzoziemiec, który przybył do Polski w drodze repatriacji, lecz także cudzoziemiec narodowości polskiej, który przybył do Polski z zamiarem osiedlenia się na stałe uzyskując na to zezwolenie właściwego organu polskiego. Wskazuje na to zawarta w sentencji wniosku definicja repatrianta jako cudzoziemca narodowości polskiej lub pochodzenia polskiego, który przybył do Polski z zamiarem osiedlenia się na stałe, uzyskując na to zezwolenie właściwego organu polskiego. Definicja ta zdaniem wnioskodawcy obejmuje nie tylko cudzoziemców narodowości polskiej lub pochodzenia polskiego, które przybyły do Polski w drodze repatriacji i na tej podstawie nabyły obywatelstwo polskie, ale i tych, którzy przybyli do Polski w jakikolwiek inny sposób, o ile uzyskały zezwolenie właściwego organu polskiego na osiedlenie się na stałe. Z definicji tej wynika, że można być repatriantem nie mając nawet obywatelstwa polskiego. Przyznanie bowiem zezwolenia przez właściwy organ polski na osiedlenie się na stałe w Polsce nie powoduje nabycia obywatelstwa polskiego. Tak było też w przypadku powołanym w uzasadnieniu wniosku, który zainicjował Rzecznika Praw

Obywatelskich do wystąpienia do Sądu Najwyższego z wnioskiem o podjęcie uchwały zawierającej odpowiedź na następujące zagadnienia prawne:

czy do zakresu działania Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w rozumieniu art. 11 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych należy stwierdzenie statusu „repatrianta”, jeżeli warunkuje on zaliczenie okresu zatrudnienia za granicą w celu uzyskania świadczeń emerytalno-rentowych w sytuacji, gdy osoba zainteresowana otrzymała obywatelstwo polskie i spełnia wymagania określone w art. 12 ust. 2 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim. W przypadku tym, małżonkowie narodowości polskiej, obywatele Związku Radzieckiego, przybyli do Polski w 1972 r. na podstawie paszportów radzieckich z wizami pobytowymi. W 1989 r. uzyskali oni zwolnienie z obywatelstwa Związku Radzieckiego, a w 1991 r. wojewoda wydał im akt uznania za obywatela polskiego na podstawie art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim. Zgodnie z art. 9 ust. 1 tejże ustawy, może być uznana za obywatela polskiego osoba o nieokreślonym obywatelstwie lub nie posiadająca żadnego obywatelstwa, jeżeli zamieszkuje w Polsce co najmniej pięć lat.

Już w tym miejscu należy wyeliminować z szerokiej definicji repatrianta zawartej w sentencji wniosku o powszechnie obowiązującą wykładnię wskazanych przepisów prawnych cudzoziemców narodowości polskiej lub pochodzenia polskiego, które otrzymały zezwolenie właściwego organu na stały pobyt w Polsce, a nie uzyskały obywatelstwa polskiego. Zezwolenie cudzoziemcowi na stały pobyt (zamieszkanie) na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w postaci karty stałego pobytu wydaje wojewoda właściwy ze względu na miejsce zamierzonego stałego pobytu (zamieszkania) na podstawie art. 13 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 29 marca 1963 r. o cudzoziemcach (tekst jedn. Dz. U. z 1992 r. Nr 7, poz. 30, Nr 25, poz. 112).

Pojęcie repatrianta odnosi się tylko do obywatela polskiego. Wskazuje na to samo umiejscowienie przepisów o repatriantach w ustawie o obywatelstwie polskim.

Z drugiej strony nie budzi wątpliwości, że repatriantem jest osoba, która przybyła do Polski w ramach repatriacji. Osoba, która uzyskała zgodę właściwego organu na przybycie do Polski w charakterze repatrianta, nabywa obywatelstwo polskie na podstawie art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 5 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim z mocy prawa, z chwilą przekroczenia granicy. Osoby te nie potrzebują żadnych zaświadczeń od wojewody ani innego organu, że są repatriantami. W przypadku zagubienia zezwolenia na repatriację mogą żądać od organu, który je wydał, duplikatu lub zaświadczenia, że takie zezwolenie otrzymały. Materiały załączone do wniosku o powszechnie obowiązującą wykładnię wskazanych przepisów prawnych, ani do wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich o rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego przez Sąd Najwyższy nie wskazują, aby taki problem w ogóle istniał. W praktyce organów rentowych nie występuje też problem kwestionowania statusu repatrianta osób, które legitymują się zezwoleniem właściwego organu na repatriację. Do zakresu obowiązków wojewody nie należy też prowadzenie wykazu repatriantów. Nie ma on więc obowiązku, a nawet możliwości wydawania zaświadczeń, iż określona osoba jest repatriantem.

Na podstawie art. 17 ust. 4 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim wojewoda stwierdza jedynie posiadanie i utratę obywatelstwa polskiego. Art. 218 k.p.a. nakłada zaś na wojewodę tylko obowiązek wydania zaświadczeń potwierdzających fakty albo stan prawny, wynikające z prowadzonej przez ten organ ewidencji, rejestrów bądź innych danych znajdujących się w jego posiadaniu. Zaświadczenie jest bowiem środkiem dowodowym należącym do czynności faktycznych lub czynności materialno-technicznych administracji, nie mającym cech aktu administracyjnego. Zaświadczenie jest tylko potwierdzeniem stanu rzeczy.

Problemem pozostaje jednak, czy osoba która nabyła obywatelstwo polskie na innej drodze niż repatriacji, może ubiegać się o przyznanie statusu repatrianta, jeżeli spełnia materialnoprawne przesłanki uznania jej za repatrianta, a więc jest narodowości polskiej lub pochodzenia polskiego. Problem ten występuje szczególnie drastycznie w sprawach emerytalno-rentowych, gdyż okres zatrudnienia za granicą uwzględnia się przy obliczaniu okresu ubezpieczenia tylko repatriantom, o ile umowy międzynarodowe nie stanowią inaczej. Osoby narodowości polskiej lub pochodzenia polskiego powracający do Polski, nabywają obywatelstwo polskie nie tylko na drodze repatriacji, ale także poprzez decyzje wojewody o uznaniu za obywatela polskiego na wniosek osoby zainteresowanej, nie posiadającej żadnego obywatelstwa, lub o nieokreślonym obywatelstwie, zamieszkującej w Polsce co najmniej pięć lat, a także poprzez decyzję Prezydenta Rzeczypospolitej o nadaniu obywatelstwa polskiego. Kobieta zaś, która zawarła związek małżeński z obywatelem polskim, może nabyć polskie obywatelstwo także poprzez złożenie odpowiedniego oświadczenia przed wojewodą, który wydaje decyzję o przyjęciu oświadczenia.

Nabywanie obywatelstwa polskiego przez osoby pochodzenia polskiego lub narodowości polskiej na innej drodze niż repatriacji, związane jest głównie z trudnościami z uzyskaniem zgody na repatriację, a w przeszłości także wiązało się z obawami przed ewentualnymi represjami, jakie mogły wiązać się ze zgłoszeniem zamiaru repatriacji ze Związku Radzieckiego do Polski. Ilustrację tego stanowi sprawa małżonków, w związku z którą Rzecznik Praw Obywatelskich wystąpił o podjęcie uchwały przez Sąd Najwyższy. Zgłosili oni zamiar repatriacji do Polski w Konsulacie Generalnym w Związku Radzieckim w 1969 r. i po upływie trzech lat bezskutecznego oczekiwania na zgodę na repatriację, przyjechali do Polski w 1972 r. na podstawie wiz turystycznych, a na nabycie obywatelstwa polskiego oczekiwali kolejne dziewiętnaście lat.

Wszyscy uczestnicy postępowania poza wnioskodawcą, a więc Prokurator Generalny i Minister Spraw Wewnętrznych, opowiedzieli się przeciwko możliwości uznania za repatrianta osoby, która nabyła obywatelstwo polskie na innej drodze, niż repatriacji. Nie prezentują jednak tego stanowiska konsekwentnie.

Prokurator Generalny uważa, że decyzja właściwego organu zezwalająca na repatriację, ma charakter konstytutywny.

Z uzyskaniem zezwolenia na repatriację wiążą się daleko idące zobowiązania, w tym majątkowe, wobec repatriantów. Nadal obowiązująca uchwała Rady Ministrów Nr 145 z 1957 r. w sprawie pomocy dla repatriantów (M.P. Nr 32, poz. 217 ze zm.) nakłada m. in. obowiązki dotyczące przydziału mieszkania, pożyczek na zagospodarowanie się, z zakresu osadnictwa rolnego, itp.

Równocześnie jednak Prokurator Generalny dopuszcza możliwość ustalenia przez sąd powszechny uprawnień z tytułu repatriacji osób, które spełniają warunki do uznania ich za repatriantów, a nie mających decyzji o repatriacji, w drodze postępowania o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego na podstawie art. 189 k.p.c. Na poparcie tego stanowiska przytacza orzecznictwo Sądu Najwyższego w sprawach o ustalenie pozostawienia przez repatrianta mienia za granicą podlegającego zaliczeniu na poczet nabywanych od Państwa mieszkań i działek budowlanych.

Natomiast Minister Spraw Wewnętrznych uważa, że decyzja o repatriacji ma charakter ustalający ale równocześnie zastrzega, że Minister Spraw Wewnętrznych nie ma żadnych uprawnień konstytutywnych w zakresie repatriacji.

Sąd Najwyższy w uzasadnieniu powołanej uchwały wyraził z kolei stanowisko, że organ rentowy nie może ustalić statusu osoby, która nie przybyła do Polski w drodze repatriacji, gdyż organ ten nie prowadzi w zasadzie postępowania dowodowego, a ocenia jedynie, czy przedłożone dowody uzasadniają nabycie określonych uprawnień. Sąd

Najwyższy nie wypowiedział się natomiast co do tego, czy sąd pracy i ubezpieczeń społecznych może w postępowaniu odwoławczym od decyzji organu rentowego ustalić, czy zainteresowany jest repatriantem. Kwestii tej nie objął bowiem wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich o podjęcie uchwały rozstrzygającej zagadnienia prawne.

Charakterystyczne dla sprawy jest to, iż nie został wyczerpany normalny tryb postępowania odwoławczego od decyzji organu rentowego do sądu pracy i ubezpieczeń społecznych i w konsekwencji tego, nie zostało dotychczas wyjaśnione zagadnienie dopuszczalności ustalenia w postępowaniu sądowym o świadczenia emerytalno-rentowe, czy zainteresowany jest repatriantem.

Niekonsekwentne jest stanowisko Prokuratora Generalnego, iż dopuszczalne jest wystąpienie z roszczeniem o ustalenie przez sąd powszechny statusu repatrianta na zasadzie art. 189 k.p.c., a nie jest dopuszczalne ustalenie tego statusu w postępowaniu przed sądem pracy i ubezpieczeń społecznych o świadczenia emerytalno-rentowe. W postępowaniu tym nie obowiązują bowiem dalej idące ograniczenia dowodowe, niż w postępowaniu przed sądem powszechnym. Roszczenie o świadczenie ma zaś pierwszeństwo przed roszczeniem o ustalenie prawa lub stosunku prawnego. Postępowanie przed sądem pracy i ubezpieczeń społecznych uregulowane jest w kodeksie postępowania cywilnego. Stosuje się w nim przepisy o postępowaniu cywilnym, ze zmianami przewidzianymi w przepisach szczególnych o postępowaniu przed tymi sądami. Nie przewidują one żadnych szczególnych ograniczeń dowodowych. Występujące zaś ograniczenia dowodowe w sprawach ubezpieczeń społecznych przewidziane są jedynie w prawie materialnym i wiążą one wszystkie sądy. W postępowaniu przed sądem pracy i ubezpieczeń społecznych odmiennie więc niż w postępowaniu przed organem rentowym, sąd ustala na zasadzie swobodnej oceny dowodów wszystkie fakty mające istotne znaczenie w sprawie, chyba że ich stwierdzenie zostało zastrzeżone ustawą dla innego organu.

Jakkolwiek podzielić należy pogląd, iż dla nabycia uprawnień przewidzianych w uchwale Rady Ministrów Nr 145 z 1957 r. w sprawie pomocy dla repatriantów jest niezbędne otrzymanie zgody właściwego organu na repatriację przed przybyciem do Polski, to nie do przyjęcia jest stanowisko, iż osoba, która tej zgody nie otrzymała, nie może być później uznana za repatrianta w rozumieniu jakichkolwiek przepisów.

Problem organu kompetentnego do uznania obywatela polskiego za repatrianta w rozumieniu przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym i rentowym praktycznie ma znaczenie tylko w przypadku przyjęcia szerszej wykładni pojęcia „repatrianta”, aniżeli wynikającego z przepisów regulujących nabycie obywatelstwa polskiego w drodze repatriacji. Zgodnie z art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim – osoby przybywające do Polski jako repatrianci nabywają obywatelstwo polskie z mocy prawa. Dla nabycia obywatelstwa polskiego na tej drodze konieczne jest uzyskanie zgody organu reprezentującego Polskę za granicą, a więc właściwego polskiego konsula na repatriację. W przypadku tym cudzoziemiec, z chwilą przekroczenia polskiej granicy nabywa z mocy prawa obywatelstwo polskie na podstawie zezwolenia na repatriację. Status „repatrianta” osoby, która na tej drodze uzyskała obywatelstwo polskie jest niewątpliwie także dla organów rentowych.

Przepisy o zaopatrzeniu emerytalnym i rentowym nie stawiają jednak wymogu nabycia obywatelstwa polskiego w drodze repatriacji, a jedynie powrotu do kraju i uznania za repatrianta. Tak zwłaszcza art. 2 ust. 2 pkt. 1e ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent ... stanowi, że „za okresy składkowe uważa się również przypadające przed wejściem w życie ustawy okresy zatrudnienia za granicą osób, które w okresie zatrudnienia nie były obywatelami polskimi, jeżeli osoby te powróciły do kraju po 22 lipca 1944 r. i zostały uznane za repatriantów”. Wykładnia językowa tego przepisu

wskazuje, że za repatriantów w jego rozumieniu należy uważać także osoby, które nabyły obywatelstwo na innej drodze aniżeli repatriacji. Zezwolenie na osiedlenie się na stałe cudzoziemcom wydaje wojewoda i on może na wniosek tego cudzoziemca, po upływie pięciu lat zamieszkania w Polsce, uznać go za obywatela polskiego bez względu na to, czy jest on pochodzenia lub narodowości polskiej. Cudzoziemcy, którzy na tej drodze nabyli obywatelstwo polskie, a są pochodzenia lub narodowości polskiej, występują na ogół o uznanie ich za repatriantów w rozumieniu przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym i rentowym. Problem ten dotyczy także cudzoziemców narodowości lub pochodzenia polskiego, którym obywatelstwo polskie nadał Prezydent Rzeczypospolitej.

Z tych względów Trybunał Konstytucyjny podjął uchwałę, jak w sentencji.